

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2019-23-1-122-133>

УДК 316.613:316.752

ORCID ID 0000-0001-6054-3064

Ельвіра Заредінова,

кандидат педагогічних наук, доцент,
науковий кореспондент Інституту проблем виховання НАПН України,
м. Київ

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ: СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ

У статті репрезентовано логіку обґрунтування й розробки структури соціокультурних цінностей. Метою статті окреслено обґрунтування й розкриття структури соціокультурних цінностей. Базовим методом поданого дослідження визначено системно-структурний аналіз як метод, що узасаднюється на принципах системного підходу й дозволяє розглядати соціокультурні цінності як систему, що є ієрархізованою цілісністю певних структурних компонентів. Розкрито дві позиції щодо трактування структури соціокультурних цінностей. Перша базується на структурно-діяльнісній ознаці, яка пов'язана з психологічною структурою діяльності. Доведено, що у цьому контексті структура соціокультурних цінностей містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практиологічний компоненти. Розглянуто мотиваційно-ціннісний компонент, що містить ціннісне ставлення до культур та традицій інших народів та представників етнічних та соціальних груп; когнітивний компонент, що представлений сукупністю аксіологічних знань, які є теоретичною базою соціокультурних цінностей; практиологічний компонент, що відбиває реалізацію соціокультурних цінностей у конкретній діяльності й містить вчинки, моделі поведінки, уміння ставитися до навколишнього світу, своєї Батьківщини, представників інших культур та українського народу, до майбутньої професії, до себе суголосно своїм ціннісним установам. Друга позиція щодо визначення структури соціокультурних цінностей пов'язана з певними типами соціокультурних цінностей. З'ясовано, що відповідно до цього підходу структура зазначеного феномена містить соціокультурні макроцінності (ціннісне та толерантне ставлення до культур та традицій народів країн світу); соціокультурні мезоцінності (ціннісне ставлення до культурних надбань та традицій українського народу); соціокультурні мікроцінності (патріотичні цінності, національно-культурна ідентичність, професійні цінності, ціннісне ставленням до себе та інших людей). Доведено, що обґрунтована в дослідженні структура соціокультурних цінностей є синтезом зазначених наукових позицій, який полягає у зв'язку мотиваційно-ціннісного, когнітивного, практиологічного компонентів з типами соціокультурних цінностей.

Ключові слова: соціокультурні цінності, соціокультурні макроцінності, соціокультурні мезоцінності, соціокультурні мікроцінності, структура соціокультурних цінностей.

Elvira Zaredinova,

PhD in Pedagogy, Assistant Professor,
Scientific Correspondent,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv

SOCIO-CULTURAL VALUES: SYSTEM-STRUCTURAL ANALYSIS

Abstract. The article presents the logic justification and development of the structure of socio-cultural values. The purpose of the article is to justify and reveal the structure of socio-cultural values. The basic method of the presented research defines system-structural analysis as a method that is based on the principles of systemic approach and allows to consider socio-cultural values as a system that is the

hierarchical integrity of certain structural components. Two positions on the interpretation of the structure of socio-cultural values are revealed. The first is based on a structural and activity trait that is related to the psychological structure of the activity.

It is proved that in this context the structure of socio-cultural values contains motivational-value, cognitive, praxiological components. A motivational-value component containing a valuable attitude to the cultures and traditions of other peoples and representatives of ethnic and social groups is considered; cognitive component represented by a set of axiological knowledge, which is the theoretical base of sociocultural values; a practical component that reflects the realization of socio-cultural values in a particular activity and contains actions, models of behavior, ability to relate to the outside world, one's homeland, representatives of other cultures and Ukrainian people, to the future profession, to themselves in accordance with their values. The second position in determining the structure of sociocultural values is related to certain types of sociocultural values. It is found that, according to this approach, the structure of this phenomenon contains socio-cultural macro-values (valuable and tolerant attitude to the cultures and traditions of the peoples of the countries of the world); socio-cultural values (value attitude to the cultural heritage and traditions of the Ukrainian people); socio-cultural micro-values (patriotic values, national-cultural identity, professional values, value attitude towards oneself and other people). It is proved that the study of the structure of socio-cultural values is a synthesis of these scientific positions, which is related to the motivational-value, cognitive, operational-activity, reflexive components with the types of socio-cultural values.

Key words: *socio-cultural macro-values, socio-cultural meso-values, socio-cultural micro-values, socio-cultural values, structure of socio-cultural values.*

Вступ. Політичні, соціально-економічні, інноваційно-освітні трансформації в житті України, а також стратегічні напрями реформування всіх ланок освіти, які задекларовано в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), у провідних ідеях Концепції Нової української школи (2017 р.), загострюють проблему підготовки в закладах вищої освіти компетентних, конкурентоспроможних фахівців із сформованою аксіосферою особистості. При цьому особливої ваги набувають соціокультурні цінності, оскільки саме в них віддзеркалюються культурні досягнення суспільства, що втілюються в соціальному досвіді певних соціальних груп та окремої особистості. Отже, соціокультурні цінності синтезують суспільне, культурне й особистісне, тобто є очевидною інтегративна природа феномена соціокультурних цінностей особистості, що має філософське, соціологічне, культурологічне й психологічне коріння.

Зважаючи на багатоаспектний, поліфункціональний характер соціокультурних цінностей, а також їх міждисциплінарну природу, є доцільним трактувати їх як системне утворення. Ураховуючи ґрунтовні позиції системного підходу, пов'язані з розглядом об'єктів як систем, як деякої цілісності, з визначенням елементів, що складають її, їх взаємин, а також стосунків кожного елементу й системи (Блауберг, Юдін, 1973), маємо констатувати, що досліджуваний феномен соціокультурних цінностей є системою, яка володіє всіма ознаками системного об'єкта, а саме: 1) вона є цілісною, оскільки, з одного боку, її можливо виокремити як певний компонент аксіосфери, а з іншого – вона містить певні структурні елементи, відсутність хоча б одного з них призводить до деформації ціннісної сфери особистості; 2) система соціокультурних цінностей є відкритою, тобто сприйнятливою до

стратегічних змін, що відбуваються у соціокультурній сфері суспільства; 3) система соціокультурних цінностей є ієрархічною, оскільки побудована з елементів, кожний з яких є також складною підсистемою. Отже, у світлі окреслених позицій набуває гостроти необхідність й доцільність визначення й розгляду певних структурних компонентів соціокультурних цінностей.

Мета та завдання статті. Мета статті – обґрунтувати й розкрити структуру соціокультурних цінностей. Завдання дослідження полягає у висвітленні структурних компонентів соціокультурних цінностей і побудові їх певної ієрархії.

Методи дослідження. Базовим методом дослідження визначено системно-структурний аналіз як метод, що базується на принципах системного підходу й складається з декількох етапів: «уточнення того, який науковий феномен використовується для аналізу як ціле; виявлення можливо більшого числа елементів цілого; групування елементів у необхідне і достатнє число підструктур з узгодженням їх з наявними науковими теоріями; установлення різних зв'язків і відносин між елементами, підструктурами й цілим» (Романчиков, 2007, с. 158). У даному дослідженні також використано аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення, систематизація наукових джерел, як методи що зорієнтовані на теоретичне обґрунтування структури соціокультурних цінностей та тлумачення її компонентів.

Результати дослідження. Авторське трактування структури соціокультурних цінностей ґрунтується на двох позиціях.

Перша – базується на *структурно-діяльній* ознаці, яка пов'язана з психологічною структурою діяльності, обґрунтованою і визначеною Леонтьєвим як єдність та взаємодія категорій потреби, мети, мотивів, дій (операцій) (Леонтьєв, 1977). У цьому контексті структура соціокультурних цінностей містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний та практиологічний компоненти. Розкриємо їх сутність.

Мотиваційно-ціннісний компонент соціокультурних цінностей пов'язаний з мотиваційною сферою особистості, яку прийнято вважати її ядром, оскільки, відносно стійка конфігурація провідних внутрішніх ієрархізованих «мотиваційних ліній» визначає структуру особистості, є рушійною силою людської поведінки (Леонтьєв, 1977). Відома думка Хекхаузена, що «навіть чи знайдеться інша така ж незора галузь психологічних досліджень, до якої можна було б підійти з настільки різних напрямків, як до психології мотивації» (Хекхаузен, 1986, с. 9).

Ураховуючи термінологічну варіативність у визначенні поняття «мотив», зазначимо, що більш ґрунтовним вважаємо трактування мотиву як системного утворення особистості й системного способу організації активності людини (Леонтьєв, 2002); як багаторівневого, багатокомпонентного, ієрархізованого динамічного утворення особистості, що містить систему мотивів, а також ситуативних чинників, що спонукають діяльність (Желанова, 2012).

З огляду на подані наукові позиції, будемо тлумачити *мотив* як системне утворення особистості, що інтегрує цілі, потреби, спонукання, внутрішню позицію особистості, особистісні диспозиції.

Грунтовним у трактуванні мотиваційно-ціннісного складника соціокультурних цінностей є доробок Шварца стосовно обґрунтування положення щодо мотиваційних цілей цінностей. Науковець довів, що цінності репрезентують мотиваційні цілі, які служать головними принципами в житті й провідним змістовим аспектом. Суттєвим умовиводом науковця є позиція, що відрізняє цінності від типів мотивації, якою вони зумовлюються. Він згрупував цінності в 10 різних блоків цінностей або типів мотивації людини (всього виділено 10 типів). Це такі, як самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, безпека, конформність, традиція, доброзичливість, універсалізм, влада. Кожному типу мотивації відповідає своя провідна мотиваційна мета (Шварц (Schwartz), 1992)

Зауважимо, що найбільш вагомими в контексті проблеми нашого дослідження, вважаємо соціальні мотиви (самоствердження, саморозвитку, ідентифікації з іншою людиною, досягнення, просоціальні, афіліації), а також професійні мотиви, оскільки ціннісна сфера особистості пов'язана з оволодінням та реалізацією себе у професії.

Отже, мотиваційно-ціннісний компонент соціокультурних цінностей пов'язаний з мотивами, потребами, установками та ціннісним ставленням до їх усвідомлення, прийняття, інтеріоризації та реалізації.

Когнітивний компонент соціокультурних цінностей містить систему аксіологічних знань, які є теоретичною базою соціокультурних цінностей і інтерпретуються як система понять й уявлень, що пов'язані із соціокультурними цінностями. Цей компонент соціокультурних цінностей базується на рефлексії як відображення себе, свого внутрішнього світу й власної поведінки у свідомості особистості, тобто як здатності до самоаналізу, самоусвідомлення, переосмислення в контексті рефлексивної свідомості, і зорієнтований на формування «розумного мислення й поведінки» (Ліпман (Lipman), 1991, с. 9).

Реалізація рефлексії у межах свідомості та самосвідомості особистості, базується на особистісному типі рефлексії, що є здатністю людини до аналізу й осмислення себе й своїх соціальних стосунків із зовнішнім світом, а також – на інтелектуальному типі рефлексії, що полягає в розумінні підстав власного мислення. Відтак особистісний й інтелектуальний тип рефлексії дозволяє сформулювати знання щодо власного «Я» як індивідуальності, уявлення про свої вчинки й ставлення, що дає можливість адекватно аналізувати свої соціокультурні цінності.

У процесі дослідження соціокультурних цінностей великого значення набуває кооперативний тип рефлексії. При цьому кооперативний тип рефлексії є переходом особистості в зовнішню, по відношенню до діяльності, позицію, яка зорієнтована на аналіз її процесуальних і результативних аспектів, виявлення причин ускладнень, корекції способу

реалізації. Комунікативна рефлексія тлумачиться як процес відбиття внутрішнього світу іншої людини, усвідомлення суб'єктом того, як він сприймається партнерами по спілкуванню.

Практиологічний компонент соціокультурних цінностей є реалізацією соціокультурних цінностей у конкретній діяльності та поведінці, оскільки, на думку Леонтьєва, цінності є основою поведінки людини, динамічним утворенням; їх потрібно набувати й реалізовувати, інакше вони поступово втрачатимуться (Леонтьєв, 2003). Зазначимо, що цей компонент соціокультурних цінностей пов'язаний з діяльнісною теорією засвоєння соціального досвіду, у якій доведено, що привласнення людиною соціального досвіду, розвиток її психічних функцій і здібностей, систем стосунків з об'єктивним світом, іншими людьми й собою здійснюється не шляхом прямої передачі студенту певної інформації, а за допомогою активної, «пристрасної» діяльності (Леонтьєв, 1977). Зважаючи на окреслені тлумачення, маємо констатувати, що процес засвоєння, усвідомлення, прийняття та реалізації соціокультурних цінностей відбувається у процесі внутрішньо мотивованої діяльності, тобто цей складник соціокультурних цінностей пов'язаний з вчинками, моделями поведінки, вміннями ставитися до себе, до майбутньої професії, до своєї Батьківщини, українського народу та представників інших культур, до навколишнього світу відповідно своїм ціннісним установам.

Отже, практиологічний компонент соціокультурних цінностей пов'язаний з діяльністю та суб'єктивними феноменами особистості, які дозволяють організувати її активність, зорієнтовану на реалізацію ціннісного ставлення до культур та традицій інших народів і соціальних груп, вміння комунікувати та взаємодіяти з представниками інших національностей, вміння організувати свою діяльність щодо базових цінностей сучасного українського суспільства, вміння будувати партнерські стосунки з іншими людьми на основі «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії.

Друга позиція щодо визначення структури соціокультурних цінностей пов'язана з *типами соціокультурних цінностей*. Відповідно до цього підходу структура зазначеного феномена містить соціокультурні макроцінності, соціокультурні мезоцінності й соціокультурні мікроцінності. Розглянемо їх більш детально.

Соціокультурні макроцінності є базовими цивілізаційними цінностями, що є універсальними, узагальнюючими для світової культури, тобто зорієнтованими на розв'язання фундаментальних протиріч людського та соціального буття, об'єднання людства. Цей тип цінностей передбачає ціннісне ставлення до культур і традицій інших народів, і представників етнічних і соціальних груп; ціннісне ставлення до комунікації та взаємодії з представниками інших національностей відповідно до їх культури та соціальних, морально-етичних норм поведінки; досвід ціннісного ставлення до світу в сучасних умовах культурної неоднорідності суспільства. Соціокультурні макроцінності пов'язані з

міжкультурною взаємодією, соціокультурною толерантністю, реалізацією ідей полікультурного підходу в контексті якого, культура є динамічним явищем, оскільки культури постійно взаємодіють, здійснюють взаємовплив. Загалом соціокультурні макроцінності відбивають загальнолюдський вимір цінностей, які є сукупністю абсолютів, що забезпечують єдність людства, усвідомлених й оцінених об'єктом у співвідношенні з ідеалом та особистісним досвідом у сфері етичної свідомості (Сікалюк, 2014).

Соціокультурні мезоцінності – це ціннісне ставлення до менталітету та ментальності, сучасних культурних надбань і традицій українського народу загалом, та культурної спадщини певних регіонів України.

Україна, як історична нація, має специфічну ментальну структуру, яка віддзеркалює складне взаємопроникнення та тісний взаємозв'язок суспільних явищ, що описуються такими термінами, як національна (етнічна) психологія, національна вдача, національний характер, народна пам'ять, національні архетипи, національна мрія, національна ідея, самоврядні потенції української ментальності, соціопсихічні складники українського національного характеру (Бондаренко, 2008), етнічні «первені» (термін Ю. Липи), якими є трипільська, понтійська, готська та київсько-руська пракультури (Лозко, 1996). Науковцями також доведено, що українська ментальність відрізняється емоційно-чуттєвим характером, тобто їй притаманні висока українська емоційність, чутливість та ліризм, що зумовлюють естетизм народного життя й обрядовість, артистизм вдачі, прославлення пісенності, особливий м'який гумор. Відтак соціокультурні мезоцінності окреслюють ціннісне ставлення до менталітету українського народу і такі ментальні структури, як архетипи філософії серця, землі, поля, рідного краю, самоврядні потенції українців, особливості українського національного характеру.

Соціокультурні мікроцінності є синтезом таких особистісних цінностей, як патріотичні цінності, національно-культурна ідентичність, професійні цінності, ціннісне ставленням до себе та інших людей.

Ми поділяємо думку, що патріотичні цінності – це відданість і любов до Батьківщини, до свого народу, гордість за їхнє минуле й сьогодення, готовність до її захисту (Терпелюк, 2012, с. 195).

У трактуванні соціокультурних мікроцінностей базуємося на концепції національно-культурної ідентичності Потапчук, а саме на тлумаченні національно-культурної ідентичності як складного системного особистісного утворення, що об'єднує національні та культурні цінності, почуття, уявлення, погляди, ідеї, зразки поведінки (Потапчук, 2015).

Професійними цінностями вважаємо найбільш значущі для особистості явища, які визначають смисл, регламентують та спрямовують професійну діяльність, а також стають основою для вибору та оволодіння професією, професійного зростання, й отримання в результаті професійної діяльності соціально значущих результатів (Потуй, 2013).

Відтак, розглядаючи професійні цінності у контексті соціокультурних мікроцінностей, відзначимо, що вони є певними орієнтирами не тільки в здобутті певної професії, а й сприяють формуванню ціннісної установки на отримання соціально значущого результату в професійній діяльності.

Грунтуючись на підходах щодо розгляду цінностей як відображених суб'єктом сфер його існування, через які відбувається вирізнення ним самого себе ... як утворення, у якому немовби сплавлене – власне «особистісне», і «зовнішнє», «об'єктивне» (Бех, 2003, с. 210), вагомим компонентом соціокультурних мікроцінностей вважаємо ціннісне ставлення до себе. Цей компонент соціокультурних мікроцінностей пов'язаний із самосвідомістю особистості, що є складним і багатоаспектним феноменом, і є центральною підструктурою особистості, що містить «Я-концепцію» та самооцінку, й зорієнтований на формування позитивної «Я-концепції» й адекватної самооцінки, які забезпечують формування уміння здійснювати самоаналіз власної ціннісної сфери, своїх вчинків та відносин.

Отже, обґрунтована в дослідженні структура соціокультурних цінностей є синтезом зазначених наукових позицій, що полягає у зв'язку мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного її компонентів з типами соціокультурних цінностей, тобто кожний компонент соціокультурних цінностей буде трактуватися відповідно до окреслених типів цінностей.

Репрезентуємо узагальнений, синтетичний варіант соціокультурних цінностей.

1. Мотиваційно-ціннісний компонент соціокультурних цінностей.

Аспект соціокультурних макроцінностей:

- ціннісне ставлення до культур та традицій інших народів і представників етнічних і соціальних груп;
- потреба у комунікації та міжетнічній і міжкультурній взаємодії з представниками інших національностей на засаді соціокультурної толерантності та реалізації ідей полікультурного підходу;
- прагнення до поглиблення й поширення досвіду ціннісного ставлення до світу в сучасних умовах глобалізації та культурної неоднорідності суспільства.

Аспект соціокультурних мезоцінностей:

- потреба до усвідомлення менталітету та ментальності українського народу;
- прагнення до розуміння ціннісних орієнтирів сучасного українського суспільства;
- пізнавальні мотиви, пов'язані з вивченням культурних надбань та традицій українського народу;
- прагнення до вивчення й прийняття культурної спадщини різних регіонів України.

Аспект соціокультурних мікроцінностей:

- ціннісне ставлення особистості до своєї Батьківщини, потреба у діяльності на благо Батьківщини;

- мотив ідентичності й почуття приналежності до української нації;
- ціннісне ставлення до майбутньої професії, потяг до оволодіння нею та професійної самореалізації;

- ціннісне ставлення до себе, позитивне самосприйняття;
- ціннісна установка на взаємодію, спілкування з іншими людьми.

2. Когнітивний компонент соціокультурних цінностей.

Аспект соціокультурних макроцінностей:

- знання культури та традицій інших народів;
- знання щодо побудови ефективної комунікації та взаємодії з представниками інших національностей відповідно до їх культури та соціальних, морально-етичних, естетичних норм поведінки.

Аспект соціокультурних мезоцінностей:

- знання особливостей менталітету та ментальності українського народу;
- знання базових цінностей сучасного українського суспільства;
- знання культури та традицій українського народу;
- знання етнічних особливостей певних регіонів України.

Аспект соціокультурних мікроцінностей:

- знання сутності патріотичних цінностей;
- знання про базові цінності майбутньої професії;
- знання власного «Я» як індивідуальності, уявлення про свої вчинки й відносини;
- знання про внутрішній світ іншої людини, знання щодо детермінант поведінки й стосунків інших;
- знання щодо усвідомлення ставлення інших до себе;
- знання щодо координації спільних дій учасників групової взаємодії у певному соціумі.

3. Праксіологічний компонент соціокультурних цінностей.

Аспект соціокультурних макроцінностей:

- досвід діяльності на основі реалізації ціннісного ставлення до культур та традицій інших народів та соціальних груп;
- уміння спілкуватися та взаємодіяти з представниками інших національностей відповідно до їх культури та соціальних, морально-етичних, естетичних норм поведінки.

Аспект соціокультурних мезоцінностей:

- досвід діяльності, на засаді ціннісного ставлення до менталітету та ментальності українського народу;
- досвід діяльності, зорієнтованої на вивчення культурних надбань та традицій українського народу загалом та певних регіонів України;
- уміння організувати свою діяльність щодо базових цінностей сучасного

українського суспільства.

Аспект соціокультурних мікроцінностей:

- діяльність на благо своєї Батьківщини на основі патріотичних цінностей;
- реалізація самоідентичності та почуття приналежності до української нації;
- уміння реалізувати в освітньому процесі ЗВО ціннісне ставлення до майбутньої професії;
- уміння здійснювати самоаналіз власної ціннісної сфери, своїх вчинків та відносин;
- уміння аналізувати внутрішній світ «інших», їх ставлення до себе;
- уміння будувати партнерські стосунки з іншими людьми на основі «суб'єкт-суб'єктної взаємодії».

Обговорення. Базовою методологічною позицією даної статті є реалізація ідей системного підходу, що дозволяє тлумачити соціокультурні цінності як систему. Становлення системного підходу та обґрунтування його методологічних функцій здійснено в працях Афанасьєва (1980); Блауберга, Юдіна (1973); Садовського (1974) та ін. При цьому науковці, спираючись на трактуванні системи як «сукупності елементів, які пов'язані взаємодією, і через це постають як одне ціле щодо навколишнього середовища» (Блауберг, & Юдин, 1973, с. 48), довели, що системний підхід забезпечує перехід від пізнання окремого до загального, від однозначного до багатозначного, від абстрактного до конкретного, від одномірного до полімірного, від лінійного до нелінійного (Афанасьєв, 1980). До того ж В. Садовський стверджував, що систему будь-якого порядку потрібно характеризувати за п'ятьма показниками: мета, функції, склад, структура, зовнішні умови (Садовський, 1974).

Зважаючи на зазначене вище та розуміючи структуру як будову, зв'язок або розташування складових частин, тлумачимо структуру соціокультурних цінностей як сукупність взаємозв'язаних та взаємодетермінованих, ієрархізованих компонентів.

Відома позиція Паригіна, щодо структури цінностей, яка містить:

- 1) знання, коли особистість отримує інформацію про зміст цінностей;
- 2) стереотип сприйняття, коли особистість емоційно-раціонально (позитивно або негативно) реагує на інформацію про цінності;
- 3) установки (чи переконання), коли ціннісні значення формують у людини готовність діяти;
- 4) мотивацію, коли завдяки вольовому зусиллю готовність діяти перетворюється на саму дію (Паригін, 2010).

Утім структуру соціокультурних цінностей в сучасній науці досліджено лише аспектно. Так Новікова, розкриваючи структуру соціокультурних цінностей майбутніх офіцерів-прикордонників, виокремила пізнавально-орієнтаційний, емоційно-ціннісний та рефлексивно-діяльнісний компоненти (Новікова, 2012). Проте зазначені підходи до структури соціокультурних цінностей, на нашу думку, є дещо вузькими й спрощеними, тому

нами була обґрунтована й розроблена розгорнута структура соціокультурних цінностей, яка базується на усталеній структурі діяльності та обґрунтованих нами типах соціокультурних цінностей.

Висновки. Репрезентована структура соціокультурних цінностей є синтезом двох наукових позицій, перша, з яких базується на психологічній структурі діяльності; друга – пов'язана з певними типами соціокультурних цінностей. Узагальнений синтезований варіант структури соціокультурних цінностей містить мотиваційно-ціннісний (сукупність мотивів, потреб, установок, ціннісних ставлень); когнітивний (система аксіологічних знань), праксіологічний (вчинки, моделі поведінки, уміннями ставитися до навколишнього світу, своєї Батьківщини, представників інших культур та українського народу, до майбутньої професії, до себе суголосно своїм ціннісним установкам) компоненти, які, в свою чергу, містять соціокультурні макроцінності (ціннісне та толерантне ставлення до культур та традицій народів країн світу); соціокультурні мезоцінності (ціннісне ставлення до культурних надбань та традицій українського народу); соціокультурні мікроцінності (патріотичні цінності, національно-культурна ідентичність, професійні цінності, ціннісне ставленням до себе та інших людей).

Слід зазначити, що у межах даної статті було розглянуто ґрунтовні аспекти логіки обґрунтування й розробки структури соціокультурних цінностей. Подальшої наукової розвідки потребує розкриття динаміки змін структурних компонентів соціокультурних цінностей у межах процесу аксіогенезу.

Список використаних джерел

- Lipman, M. (1991). *Thinking in Education. The reflective model of educational practice*. N. Y. Cambridge, 7-25.
- Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries Advances in experimental social psychology*. Vol. 25. 1-65.
- Афанасьев, В. Г. (1980). *Системность и общество*. Москва: Политиздат.
- Бех, І. Д. (2003). *Виховання особистості*. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь. 1(2).
- Блауберг, И. В. & Юдин, Э. Г. (1973). *Становление и сущность системного подхода*. Москва: Наука.
- Бондаренко, О. В. (2008). Українська ментальність в розмаїтті національних ментальних формоутворень й архетипів: історико-культурний аспект. *Гуманітарний вісник ЗДІА*, 32, 66-78.
- Желанова, В. В. (2012). До проблеми мотивації в технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія*. Збірник статей. Ялта: РВВ КГУ. 35 (1), 55-62.
- Леонтьев, А. Н. (1977). *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Политиздат.
- Леонтьев, В. Г. (2002). *Мотивация и психологические механизмы ее формирования*. Новосибирск: Изд-во пед. ун-та.
- Леонтьев, Д. А. (2003). *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности*. Москва: Смысл.
- Лозко, Г. (1996). Етнічні складники українського характеру (за Ю. Липою). *Мала енциклопедія*

етнодержавництва. Київ: Генеза, Довіра, 57.

Новікова, Т. Л. (2012). Обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості соціокультурних цінностей майбутніх офіцерів прикордонників в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 37, 134-138.

Парыгин, Б. Д. (2010). *Социальная психология: истоки и перспективы*. Санкт-Петербург: СПб. ГУП.

Потапчук, Т. В. (2015). *Теоретико-методичні основи формування національно-культурної ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів*. (Авт. дис. д-ра пед. наук). Інститут проблем виховання НАПН України, Київ.

Потуй, Ю. П. (2013). Професійні цінності: сутність і роль у формуванні особистості сучасного фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 33, 331-337.

Романчиков, В. І. (2007). Основи наукових досліджень. *Навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури. 158.

Садовский, В. Н. (1974). *Основание общей теории системы: логико-методический анализ*. Москва: Наука.

Сікалюк, А. І. (2014). Аналіз сутності поняття «цінність» у теоретичних наукових джерелах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 1 (35), 410-416.

Терпелюк, С. (2012). Концептуальні основи аналізу поняття «патріотичні цінності». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 42, 189-196.

Хекхаузен, Х. (1986.). *Мотивация и деятельность*. Москва. 1(2)

References

Lipman, M. (1991). *Thinking in Education. The reflective model of educational practice*. (pp. 7–25). N. Y. Cambridge.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In *Advances in experimental social psychology: Vol. 25* (pp. 1-65).

Afanasiev, V. G. (1980). *Sistemnost i obshchestvo* [Systematicity and society]. Moscow: Poliizdat.

Bekh, I.D. (2003). *Vykhovannia osobystosti. Kn. 1: Osobystisno orientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnolohichni zasady* [Education of personality. Book. 1: Person-centered approach: Theoretical and technological fundamentals]. Kyiv: Lybid.

Blauberg, I.V. & Yudin, E.G. (1973). *Stanovlenie i sushchnost sistemnogo podkhoda* [Development and essence of a system approach]. Moscow: Nauka.

Bondarenko, O.V. (2008). *Ukrainska mentalnist v rozmaityi natsionalnykh mentalnykh formoutvoren i arkhetyviv: istoryko-kulturnyi aspekt* [Ukrainian mentality in the diversity of national mental formations and archetypes: A historical and cultural aspect]. *Humanitarnyi Visnyk ZDIA*, 32. 66–78.

Zhelanova, V.V. (2012). *Do problemy motyvatsii v tekhnolohii kontekstnoho navchannia maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv* [The problem of motivation in the contextual learning technology of a future primary school teacher]. In *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Seria: Pedahohika i psykhologhiia: Vol. 35(1)* (pp. 55–62). Yalta: RVV KHU.

Leontev, A.N. (1977). *Deiatelnost. Soznanie. Lichnost* [Activity. Consciousness. Personality]. Moscow: Politizdat.

Leontev, V.G. (2002). *Motivatsiia i psikhologicheskie mekhanizmy ee formirovaniia* [Motivation and psychological mechanisms of its formation]. Novosibirsk: Izd-vo ped. un-ta.

Leontev, D. A. (2003). *Psikhologiia smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoi realnosti* [Psychology of meaning: Nature, structure and dynamics of meaningful reality]. Moscow: Smysl.

Lozko, H. (1996). *Etnichni skladnyky ukrainskoho kharakteru (za Yu. Lypoiu)* [Ethnic constituents

of Ukrainian character (by Yu. Lypa)]. In *Mala entsyklopediia etnoderzhavnytstva* (p.57). Kyiv: Geneza, Dovira.

Novikova, T. L. (2012). Obgruntuvannia kryteriiv, pokaznykiv ta rivniv sformovanosti sotsiokulturnykh tsinnosti maibutnykh ofitseriv prykordonnykiv v protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin [Substantiation of criteria, indicators and levels of formation of sociocultural values of future border guards in the process of studying humanities]. In *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykholohiia: Vol. 37* (pp.134–138).

Parygin, B.D. (2010). *Sotsialnaia psikhologiia: istoki i perspektivy* [Social psychology: Origins and prospects]. St. Petersburg: SPbGUP.

Potapchuk, T.V. (2015). *Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti studentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv* [Theoretical and methodological fundamentals of formation of national-cultural identity of students of higher pedagogical institutions]. (Dissertation Abstract, Kyiv).

Potui, Yu.P. (2013). Profesiini tsinnosti: sutnist i rol u formuvanni osobystosti suchasnoho fakhivtsia [Professional Values: The Essence and Role in Forming the Personality of a Modern Professional]. In *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: Vol. 33* (pp. 331–337).

Romanchykov, V.I. (2007). *Osnovy naukovykh doslidzhen* [Fundamentals of scientific research]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.

Sadovskii, V.N. (1974). *Osnovanie obshchei teorii systemy: logiko-metodicheskii analiz* [The basis of general system theory: A logical and methodological analysis]. Moscow: Nauka.

Sikaliuk, A.I. (2014). Analiz sutnosti poniattia «tsinnist» u teoretychnykh naukovykh dzherelakh [Analysis of the essence of the concept of "value" in theoretical scientific sources]. In *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii: Vol. 1(35)* (pp. 410–416).

Terpehuk, S. (2012). Kontseptualni osnovy analizu poniattia «patriotychni tsinnosti». [Conceptual bases of analysis of the concept of "patriotic values"]. In *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly: Vol. 42* (pp.189–196).

Khekkhauzen, Kh. (1986). *Motivatsiia i deiatelnost: Vol. 1* [Motivation and activity]. Moscow.